

A magyarigeni református templom

Magyarigen és Bod Péter emléke

„Maga az Isten se tudja megmászítani a múltunkat, noha az ember megváltoztathatja Istenről alkotott képét”.

Elie Wiesel

A Történelem rostával szűri az idő vizét. Néha és néhol évtizedekig úgyszólván nem történik semmi, az emberek békésen, csodálkozva, legfennebb szemöldök-összevonva szemlélik más vidékek és korok küzdelmét az eseményekkel, hogy aztán egy újabb merítéskor épp ők kerüljenek sorra és hónapok, napok alatt darabolódnak fel öröknek tervezett birodalmak, dőljenek romba házak, falvak, városok és egymást ölni kényszerüljenek szomszédok, ivócimborák. Már-már anekdotaszámba megy azoknak a kutatóknak az esete, akik az 1950-es években az erdélyi Érchegységben néprajzi felméréseket végezve, több olyan házat találtak, ahol a szoba faláról Ferencz József császár képmása figyelte a cseberfaragó mócok életét. A falusiak meg csak vonogatták vállukat, ők Bécsben nem jártak és hozzájuk sem jött senki, hogy hírt adjon a rendszerváltozásról. De nem kell innen nagyon eltávolodnunk, máris olyan helyekre érünk, ahol vár- és templomromok, tömegsírok és a különböző nyelvű emlékoszlopok hirdetik, hogy itt járt a Történelem!

Ilyen hely az Ompoly völgye. Erre vezetett hajdan a rómaiak egyik kulcsfontosságú útja, a *Via Magna*, amelyen maga a győztes Trajánus császár is végigvonult. Igazi jelentőségét azonban annak köszönheti, hogy ez az út vezetett az Érchegység szívébe, fel egészen az „arany háromszögéig”. A Zalatna, Abrudbánya és Brád által bezárt egyenlő oldalú háromszög, a bányák és bányászok élete, a kitermelt rög kalandos-véres útja messzi földekig, a mérhetetlen kincshez fűződő számtalan legenda akár a Bermudák hírnevével is vetekedhetne. De az alig néhány négyzetkilométeren elszórt Ompoly völgyi Boroskrakkó, Sárd és

Magyarigen, valamint a szomszédos, de már a Maros-medencéhez tartozó Tövis és Marosszentimre is tanúja volt számtalan – Erdély sorsát alakító – eseménynek. Olyan helyek ezek, melyeknek földjét Hunyadi serege avatta szentté. Azé a Hunyadié, aki éppen Marosszentimre mellett tudta fényes győzelemmé változtatni a Mezd bég elleni már-már vesztes csatát, és aki ezzel a tettével az Erdéllyel szomszédos Havasalföldet is felszabadította. De egy nép történelmi nagyságát, dicsőségét nem a lekaszabolt ellenség számával kell mérni, hanem gondolataival, érzelmeivel. Ezért is szeretnénk inkább a harcmezővel szomszédos Magyarigenről szólni, amelynek templomában húsz kerek esztendőn át Bod Péter hirdette a békesség és szeretet ígését, és aki Misztótfalusi Kis Miklós, Pápai Páriz Ferenc, Bethlen Miklós és Hermányi Dienes József mellett írásaival is igazolta, hogy igazi haladást csak azon a nyelven lehet elérni, amelyet a néptömegek is megértenek. Egyik művének bevezetőjében így fogalmaz: „Bizonyos az, hogy szerettem volna én kivált az embereknek neveket a magyar nyelvnek folyása szerint előadni, de úgy, ha előbb egy néhány értelmes emberekkel egyet érthettem volna ezen dolog eránt”.

Magyarigen története valójában megíratlan maradt, annál gazdagabb a Bod Péter életét és munkáit értékelő szakirodalom. Érthető, mert műveivel nemcsak az erdélyi, hanem az egész magyar kultúrát gazdagította. Korának talán egyetlen európai színvonalú magyar gondolkodója volt, a korai felvilágosodás képviselője.

Iskoláit 1726–1728-ban fejezte be a nagygyedi kollégiumban, 1729-ben három évre Nagybányára került tanítónak, majd 1736-ban Enyeden a könyvtár gondviselője lett. 1737-ben a héber nyelv segédtanára, 1739–1743 között a leydai egyetem ösztöndíjasa. Ezután Bethlen Kata udvari papjának hívta meg Maroshévízre, innen került – szintén meghívásra – a magyarigeni eklézsiára. Egyházi pályafutásának csúcsa 1767, amikor a kézdivásárhelyi zsinaton *generalis notariussá*, azaz egyházkerületi főjegyzővé választják.

De ha műveinek száma egyházi íróvá avatná is, a magyar kultúra térképére elsősorban irodalom- és művelődéstörténeti munkásságával került. Legfontosabb művének az 1766-ban Nagyszébenben megjelent *Magyar Athenast* tekintjük, amely 485 magyar író életrajzát tartalmazza, de nem kevésbé jelentősek Szenczi Molnár Albertől és Misztótfalusi Kis Miklósról írt munkái. Művei közt az erdélyi románok történetéről szólót is találunk. Szinte hihetetlennek tűnik, hogy mindezek ellenére számtalan írása ma is csupán kéziratos formában érhető el, több mint kétszáz éve várva a kinyomtatást.

Az, hogy az igeniek ilyen embert hívtak meg lelkipásztornak, még csak szerencsés véletlennek sem nevezhető, mivel itt az iskola megbecsülése hosszú hagyományra tekint vissza: 1405-ben Miklós igeni plébánost erdélyi dékánná választják. Igeni lelkész volt Geleji Katona István (1639–1656) is (nem tévesztendő össze az azonos nevű püspökkel), aki kéziratos formában hagyta ránk művét, Magyarország és Erdély történetét. Ismert, hogy 1662 és 1839 között a nagyenyedi kollégiumban 19 magyarigeni diák tanult, míg több környező faluból egy sem. Íme néhányuk a neve és beiratkozásának éve: 1681: Mártonus Igen, 1713: Sámuel Egeni, 1714: Nicolaus Pávai, 1723: Georgius Fogarasi, 1724: Bazilius Bodor, 1724: Josephus Solymosi, 1727: Gregorius Szőnyi. Az első kettőből pap lett, a többiből tanító szülőfalujában. Talán éppen egyikük tanítványa faragta a papi temető szomorú hangú sírverseit, amelyek egyikéből álljon itt néhány sor:

*Szép lélek és kiművelt ész
Volt benne az a betses rész
Mely megnyerte más szívét
Kedvelt papja volt Igennek
De így van vége mindennek
Nints állandó semmi itt.*

.....
Utas sóhajts szívből egyet!

Ezer ISTEN HÁZA Fundamentumból építettni kezdet
U. 781. Sz. György napján.

*Carrarai márványból faragott,
Erdély egyetlen márványból készült szószéke*

*Bod Péter-emlékoszlop
a templom melletti
temetőben*

Magyarigen Fehér megye legnagyobb és legrégebb (X–XII. századi) egyházkerületéhez, a gyulaféhérvári főesperesség hatáskörébe tartozott. „Patináját” a helység nevének XIII–XIV. századi alakjai is jelzik: 1206 (Crapundorf), 1266 (Ygen), 1320 (Yguyn). Magyarinak 1367-től számíthatjuk (Ungarice Igen), addig ugyanis szászok lakták; őket mentesíti 1206-ban az adók alól és 1238-ban a borvámotól II. András király. Íme, inkább csak ízelítőnek, a helység és lakosainak néhány XIV. sz.-i említése: 1338: Sárd határát, amelyet az igeniek és krakkóiak elfoglaltak, Róbert Károly visszaítéli András püspöknek; 1347: I. Lajos király megparancsolja, hogy Igen és Krakkó határát a káptalan járja meg; 1367: a káptalan a vitás területet két egyenlő részre osztotta.

A közvetlen közelben lejátszódott, török elleni csaták mellett a falu életének egyik legjelentősebb eseménye, hogy 1545-ben felvették a református hitet. Istentiszteleteiket ekkor még – a ferencesek által alapított – fatemplomban tartották, amelyet a XVIII. sz. végén bontottak le és építették helyébe téglából és termésköböl a ma is álló, barokk stílusú templomot. Az épület műemlék értékű részei: a szentély, a hajó, a torony és az alatta lévő bástya. A hajó és a szentély boltozata, bordái és tartóívei eredeti állapotukban őrződtek meg, akárcsak a félköríves barokk ablakok, amelyekben bőségesen árad be a fény. Külső, nyugati felén kőbe vésett felirat hirdeti: „Ezen Isten háza fundamentumából építeni kezdett 1781 Szentgyörgy napján”. Befejeztének évéről a templom belsejében, a karzat két faragott

oszlopán a 17 illetve 83 évszámok tanúskodnak. A hosszú szentély és az oldalkarzatok alkalmazása „nem általános jellemzője a barokk templomtípusnak, inkább a szerzetesi templomoknál megszokott” – írja Reneszánsz és barokk Erdélyben című könyvében B. Nagy Margit, aki személyesen is többször járt Igenben és nemcsak a templom építészettörténeti elemzését végezte el, hanem a szintén barokk jellegű, műemlék értékű és nálánál régebbi parókiaépületét is. Az idézett forrásból tudjuk meg azt is, hogy a XIX. sz. vége felé az oldalkarzat több plébániatemplomban is megjelent: a székelyudvarhelyi katolikus, a kolozsvári unitárius illetve a magyarigeni református templomban egyaránt.

A pillérekben nyugvó, áttört mellvédű orgonakarzat és az ismeretlen olasz mester műhelyéből származó, színes carrarai márványból faragott szószelek – Erdély egyetlen márvány szószeke – a templomépülettel egyidősek. Az 1790-ből származó orgona készítőjének nevét sem ismerjük.

A templom 1912. évi általános restaurálását a gyülekezet munkavállalásával és anyagi támogatásával végezték. A fedési munkálatok költségének előteremtéséhez Bartók Dénes lelkész országos gyűjtést végzett. Harangjai az első világháborúban a szokásos harangsorsra jutottak, csengő-bongó, hívogató hangjuk halálosztó dörgéssé mélyült. A ma használt harangot a tövisi római katolikus egyház adományozta a magyarigenieknek 1925-ben. A templomot övező kőfal XVI. századi, akárcsak a cinterem bejáratánál lévő masszív kapubástya, valószínűleg Bethlen Gábor fejedelemsége idején épült.

A templomépületbe sohasem vezették be a villanyt, de a hófehér belső falakon szétszóródó napsugarak a hajót valóságos fényárban úsztatják, a hét lélekből álló gyülekezet gyönyörűségére. A boszorkányos hetes szám mindenikük életkorában is benne foglaltatik: a 7 x-et valamennyien túllépték már.

Bod Péter jogi tárgyú munkái

